

RIKARD LONG — tann fjølbroytti humanisturin

Við verkinum KVEIKT OG KANNAÐ er tað skaldsliga, málsliga og bókmentaliga tilfar, ið liggur eftir Rikard Long, á fyrsta sinni útkomið í bók.

VIÐ BÓKINI KVEIKT OG KANNAÐ, sum kom í bókabúðirnar nú beint fyri jól, er tað skaldsliga, málsliga og bókmentaliga tilfarið, ið liggur eftir Rikard Long, á fyrsta sinni komið út — savnað og skipað í bók.

RIKARD LONG (1889—1977) yrkti nakrar av teimum finastu natúr- og kærleiksyrrkingunum í føroyskum skaldskapi. Sum kritikari fjálgaði hann meira enn nakrar annar um teir spírar, sum nældu í Føroyum í fyrria helmingi av hesi öld. Sum málførðingur helt hann, at mál-læran átti at vera málsins hjartalætti lýðin. Undir øllum virki hansara búði ein ótróytligur hugur til at edla tað einstaka menniskjað.

KVEIKT OG KANNAÐ, eitt úrval av yrkingum, ummælum, greinum og umsetingum, er ein varði yvir Rikards triffalda virki í føroyskum mentunarlívi. Í innganginum til bókina skrivur **Hanus Andreassen** um yrkjaran, bókmentaliga kveikjaran og málførðingin Rikard Long, um tíðina, hann virkaði í, og um frændur hansara í europeiskum bókmentum.

TAÐ VAR yrkjarin og rithøvundurin **Magnus Dam Jacobsen**, ið fékk hugskotið til hetta forvitnisliga verk. Átalanin var, at Magnus skuldi hava prent, forlagsarbeiði og fliggjarviðurskipti um hendur, meðan Hanus Andreassen skuldi savna og skipa tilfarið. Men Magnus

doyði á sumri 1978 og kom tíverri ikki at síggja fruktirnar av hesum tiltaki, sum hann tók fyrsta stigið til. Eftir at hava sæð handritið, játtaði FØROYA SKULABÓKA-GRUNNUR so at geva bókina út.

SUM RÁÐGEVARA viðvíkjandi øllum tættum av hesum virki hevur Hanus havt rithøvundin og umsetaran **Ebbu Hentze**. Úrvalið hava Hanus og Ebbu gjørt í felag.

SOSTATT ER tað nú gjørligt at ogna sær allar yrkingarnar hjá Rikard Long, allar hansara bókmentaligu greinir (um m.a. J.H.O. Djurhuus, H.A. Djurhuus, Jóannes Patursson og Chr. Matras), hansara mest týðandi máls-ligu greinir og ein stóran part av hansara týðingum, m.a. tær eftir Ludvig Holberg, Hjalmar Söderberg og Asbjørnsen og Moe. Eins og Rikard var fjølbroyttur, er bókina tað eisini: tú hittir í henni tað víðkvæma skaldið, tann speiska polemikaran, tann fjalgandi inspiratorin.

Í BÓKINI er ein hópur av fotomyndum. Ein part av teimum hevur Rikard Long — ið var ein dúglicur og kærur amatør-fotografur — sjálvur tikið. Umframt tað er bókina skryðt við tekeningum og vignetum eftir **William Heinesen**, **Bárð Jákupsson** og **Valdemar Dalsgaard**.

NIÐANFYRISTANDANDI BROT eru ætlað at geva eina mynd av tí forkunnuga innihaldinum í bókini.

Vætan

(1916)

Og vætan kom. Út yvir alt, ið grø, seg lýkkumjorkin fjálgt um landið smoygdi, teir flógvu dropar brustu tungt á jorð, hvørt strð, hvørt urt seg móti teimum toygdi.

Og lógvin læt til lógv um fjallatrom, og alt, ið livdi, skalv í hvørji lýkkju og heidur bar tí velduga, ið kom á nátt til turru jorð við tostadrykki.

Ti náttin kom við veldi og við vekt og alt á fold í fragd inn at sær kroysti, hvørt krúp til jarðar neig í bøn og spekt, himin brast, og regnið niður oyssi.

Í fossi leki drap á dimmu nátt, hvør á rann stór, og vætan dreiv í reynum, og ørt kom gróðrartungd á grasið vátt, og toka reis úr brekkunum og heygnum.

Tá kendi eg so evurlítlan meg og vildi burtur meg í smærni krógva, øll vitska svann — tí fram við vátum veg' á lýggju nátt eg hoyrði grasið grógva.

Í ørsku gekk eg, gloymdi hoyrt og frætt, mín sál var fragd, mín hugur einans sæla, og dult eg kendi meg við teiri átt, ið fjart í stormi hoyrdu Harran tala.

Men undir ælaboga vætan svann, og eftir vátu nátt kom fugur morgun, og bjart í sólarglæmu doggin brann sum tár, ið glógva eftir farnum sorgum.

Og sólin brendi heitt á vátan svørð, hvør fuglur læt, øll foldin sang í kætti; úr toku reis ein ný og fugur jorð í tokk til alt, á fold av himni latið.

Várúsa

(1916)

Kom, set teg niður, hjarta mítt, hygg, her er grasið longu sít, í dag er logn og summarlýtt.

Av vætu bert eitt lítið slett, eitt várlætt fleyr við sævarklett; sum tjørnin er við sóljum sett!

Men mjørki út um hav og alt, alt gamalt burt í dreymin fjalt — á, hann ið kundi dreymin valt!

Kom, set teg higar tætt til mín — øll sælan, ið er her, er tín — nei, sum tín hond er ung og fin!

Men tíni eygu ørskublá og tori ei at lita á: tað er sum eg í bláðyp sá!

Hygg, landið bert ein lind við strond, ein vón um ung og fugur lond — nei, glæman undir mjørkarond!

Rikard Long, Jógvan við Brunn úr Nólsoy, Venzel Andreassen av Velbastað, Niels Pauli av Steinum av Velbastað, Jógvan Clementsen á Dunga úr Syðradali (á Kallsoynni), Luther Videre úr Skálavík

Málið

»Føroyingar driva sjógvin; — teir, sum mest driva á, kundu fáa eina stóra drift; driva kom at verða sagt um so mangt annað: driva keypskap, politikk, driva sitt spæl o.s.fr. So var tað onkur málreinsunarmaður, ið varnaðist, at íslendingar nú á døgum vilja litið og onki vita av orðinum driva og tí sum hekk uppi í tí, og tað ótrúliga hendi: upp á rættliga stutta tíð hevur tað eydnast at fáa tann

skrivandi partin av fólkinum at trúgva, at danir hava uppfunnið hetta driva og tí á bláman við tí. Nú skal alt rekast, bæði handil og sjógv og enná jarðarbrúk. Sum var tað ikki nóg mikið sum fyrr at reka grind og seyð og neyt og dunnur o.a.m. Frá at vera lýst í orðatakinum: hundar reka annans ørindi, hevur reka nú beint fyri driva og hevur sett seg í heiðursessina.

»afrette er m.a. lýst: hólva saman (t.d. fjalir til gólv). Hvi ikki siga sum sagt hevur verið higartil avrætta, t.e. at hólva annan kantin slættan og í vinkul við flatan. Annað

orð, ið sum skjótast eigur at vera útið, men sum bæði ljóðar í útvarpi og lesist í orðabókunum 1961 og 1967, er avrætta fyri danskt henrette. Danska orðið henrette er í sjálvum sær eitt láttorð, klombrut gjørt eftir týska orðinum hinrichten, ið upprunaliga týðir doma hagar c: hiðani, t.v.s. at avlivast, og so seinni fær týðningin at út-inna henda dómin. Avrætta í týðninginum útinna deyðsdómin er so púra láturligt.

(úr ummæli av Donsk-føroysk orðabók eftir Jóhannes av Skarði)

Málið

»Um kolsýru verður sagt, at tað er eitt loftslag. Hetta er so heilt óføroyskt. Fyri tað, um íslendingar enn anda inn loft, og fuglar har flógva í loftinum, so áttu vit føroyingar at verið fegnir við, at vit her um tvey so ymisk ting sum luft og loft nýta tvey ymisk orð, vit anda luft, fuglar flógva í luftini, og sólin stendur á luftini, men vit kasta nakað upp í loft, vit hava loft í húsum, í bergi o.s.fr. Hvat høvdu fornir sagt, um teir høvdu hoyrt onkran tikið til, at »her er so tungt loft inni«,

ella: »lat vindeygad upp, so vit fáa feskt loft inn.«
»Á næstu síðu hefti eg meg við hesa málbering«
»Kertilyknurnar gera flot av ymiskum slagi.«
Eg veit væl, at onkur hevur fyrr nýtt orðið flot um tað, sum hvørki er fast ella luftkent, men vátt, tað sum á donskum kallast vædske, á týskum Flüssigkeit og á enskum fluid ella liquor. Tá ið mær ikki dámur at nýta orðið flot í hesari merking, er tað mest tí, vit í dagligari talu nýta tað um tey flot, sum halda veiðireiðskapi uppi í sjónum, og fyri tann, sum hugsar um tær trolarakúlar, tundurflot

ella kíkar, sum til ymsar tíðir her hava verið nýtt, er tað eitt sindur uttanhanda at lesa t.d.: »Ovast úr væl-indinum og niður í garnarendan eru undir slimhinnuni allan sodningarvegin slættir innvælsveddar, sum kroysta hin sodnandi matin vegin fram, elta hann saman við slimi og flotum, sum koma úr óteljandi stórri og smærri kertlum.« Tað skuldi ikki undrað meg, um onkur, ið lesur hetta, sigur fyri seg sjálvan: »Tað mugu vera kertlar!«

(úr ummæli av Manna-kroppinum eftir H.D. Joensen)